

MA'NAVY KAMBAG'ALLIKNI OLDINI OLIHDA ADABIYOTNI O'RNI

Abdullayev Farrux

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
nodavlat ta'lim muassasasi Samarqand
kampusi o'qituvchisi
abdullayevf1987@gmail.com*

Temirova Dilfuza

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
nodavlat ta'lim muassasasi Samarqand
kampusi talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ma'naviy kambag'allik muammosi va uni oldini olishda adabiyotning tutgan o'rni yoritiladi. Unda badiiy adabiyotning inson tafakkuri, dunyoqarashi va axloqiy fazilatlarini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ma'naviy kambag'allik, adabiyot, badiiy adabiyot, ma'naviyat, kitobxonlik.

Zamonaviy sivilizatsiya o'zining texnologik taraqqiyoti bilan moddiy farovonlikka erishgan bo'lsa-da, insoniyat ruhiyatida chuqur bo'shliq, ya'ni ma'naviy qashshoqlik muommosi kuzatilmoqda. Ma'naviy kambag'allik tushunchasi insonning ichki dunyosi, axloqiy qarashlari va tafakkurining sayozlashuvi bilan bog'liq holat bo'lib, u jamiyat rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday muammoning oldini olishda adabiyot muhim vositalardan biri hisoblanadi.

Adabiyot, ayniqsa badiiy adabiyot, inson qalbiga bevosita ta'sir etadi. U o'quvchini yaxshilik va yomonlikni farqlashga, hayotiy voqealarga teran nazar bilan qarashga o'rgatadi. Asarlardagi obrazlar, voqealar va g'oyalar orqali inson o'z hayotiga nisbatan xulosa chiqaradi, o'zini tarbiyalaydi. Shu jihatdan adabiyot ma'naviy tarbiyaning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Ma'naviyat faqat "ma'ni", "ma'no" so'zlarini emas, balki, insonning dunyoqarashi, iymon-e'tiqodi, vijdoni, ruhiyati, fikrlashi, umuman olganda butun borlig'ini ifodalaydi. Masalan, oddiygina ona allasi, buni eshitmagan inson bo'lmasa kerak. Birgina jumlasida onaning mehri, muhabbati, orzu maqsadlari, kelajakka bo'lgan ishonchi mujassamlashadi⁴. Bu ham ma'naviyatning go'zal namunalaridan biri deb o'ylayman.

⁴ <https://history.jdpu.uz/index.php/journal/article/download/4342/3031/10972>

Kitob o'qish inson tafakkurini kengaytiradi, dunyoqarashini boyitadi. Turli davr va xalqlarga oid asarlarni mutolaa qilish orqali o'quvchi hayotni kengroq anglay boshlaydi, insoniy qadriyatlarni chuqurroq his etadi. Natijada unda mehr-oqibat, sabr-toqat, halollik kabi fazilatlar shakllanadi.

Ayniqsa, yoshlar tarbiyasida adabiyotning o'rni beqiyosdir. Yosh avlodni ma'naviy yetuk qilib tarbiyalashda ularni sifatli va mazmunli asarlar bilan tanishtirish muhim. Bu esa ularning zararli g'oyalardan yiroq bo'lishiga, mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Adabiyot inson ma'naviyatini boyituvchi, uni komillikka yetaklovchi muhim omildir. Ma'naviy kambag'allikni oldini olishda kitobxonlikni rivojlantirish, badiiy asarlarga bo'lgan qiziqishni oshirish zarur. Chunki ma'naviy boy insonlar jamiyat taraqqiyotining asosiy kuchidir.

Bugungi globallashuv davrida insoniyat moddiy farovonlikka erishish borasida ulkan qadamlar tashladi. Biroq, cho'ntaklar qappaygani sayin, ko'ngillar bo'shab borayotganidek tasavvur uyg'onmoqda. Ma'naviy kambag'allik — bu shunchaki ibora emas, balki insonning ichki dunyosi, axloqiy o'zagi va milliy o'zligidan uzoqlashishi bilan bog'liq jiddiy ijtimoiy illatdir.

Ma'naviy kambag'allik insonning "Men"ligi va jamiyat oldidagi mas'uliyatini his qilmasligida namoyon bo'ladi. Bu holatda inson faqat iste'molchi darajasiga tushib qoladi. Uning uchun kitob javonidagi durdonalar emas, balki kundalik moddiy ehtiyojlar birlamchi hisoblanadi.

Buyuk mutafakkir va yozuvchilarimiz ushbu illatga qarshi har doim adabiyot quroli bilan kurashganlar. Adabiyotni ilmiy va badiiy adabiyotga ajratar ekanmiz, ikkalasi ham birday, insonning aql-zakovatini va ma'naviyatini yuksaltirishga xizmat qiladi⁵.

Abdulhamid Cho'lpon adabiyotni millatning ruhi deb bilgan. Uning nazdida, o'z adabiyotidan ayrilgan millat — ma'naviy jihatdan "o'lik" millatdir. Cho'lponning "Adabiyot yashasa — millat yashar" degan da'vati bugun ham o'z dolzarbligini yo'qotgani yo'q.

Oybek asarlarida boylik va ma'naviyat to'qnashuvini ko'ramiz. Masalan, moddiy jihatdan yetuk, lekin qalbi kirlangan kimsalar ma'naviy kambag'allikning tirik timsolidir. Ularning dunyoqarashi faqat shaxsiy manfaat atrofida aylanadi.

Jahon adabiyotiga nazar tashlasak, Jorj Oruellning "Molxona" asarida tafakkur qilishni to'xtatgan, o'z huquqini anglamaydigan va ma'naviy tushunchalari o'zgartirilgan jamiyatning fojiasi tasvirlanadi. Bu jamiyatga shuni o'rgatadiki, ma'naviy bo'shliq yuzaga kelgan joyda mutlaqo begona va

⁵ <https://newjournal.org/new/article/view/3607/3399>

zararli g'oyalar ildiz otadi.

Ma'naviy kambag'allikni yengishning yagona yo'li — uzluksiz ma'rifatdir. Abdulla Avloniy aytganidek, tarbiya biz uchun hayot-mamot masalasidir. Inson o'z tarixini o'rganishi, mumtoz adabiyotdan bahramand bo'lishi va jahon madaniyatini tahlil qila olishi kerak. Faqat kitobxon va fikrlaydigan jamiyatgina ma'naviy qashshoqlik tuzog'idan omon chiqadi.

Xulosa. Ma'naviy kambag'allik — bu ruhning ozuqasiz qolishidir. Inson moddiy jihatdan boy bo'lishi mumkin, ammo uning qalbi ezgulik, shafqat va ilm bilan to'lmaz ekan, u jamiyat uchun foydali shaxsga aylana olmaydi. Zero, millatning kuchi uning iqtisodiy ko'rsatkichlarida emas, balki farzandlarining ma'naviy yetukligidadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yo'ldoshev Q. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
2. To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2014.
3. history.jdpu.uz/index.php/journal/article/download/4342/3031/10972